

factsheet

Het ZELF-programma: stimuleren van zelfredzaamheid in het verpleeghuis.

De inhoud van deze factsheet komt voort uit de evaluatie van het ZELF-programma: een scholingsprogramma voor zorgprofessionals gericht op het stimuleren van zelfredzaamheid.

Aanleiding

Tegenwoordig horen we vaak over termen zoals 'eigen regie' en 'eigen kracht' als we praten over kwalitatieve en toekomstbestendige zorg. Het is van groot belang dat kwetsbare ouderen in staat zijn om zelf beslissingen te nemen en actief en zelfredzaam te blijven. Zorgprofessionals spelen hierbij een cruciale rol. Echter, vaak nemen zij uit goede bedoelingen zorgtaken over, wat helaas kan leiden tot een verdere achteruitgang van de verpleeghuisbewoners en een grotere zorgvraag.

Het 'ZELF-programma' is een afkorting die staat voor 'Zelfredzaamheid, Eigen regie, Levenskwaliteit en

Functionaliteit'. Dit programma is ontwikkeld om zorgprofessionals te ondersteunen bij het stimuleren van de zelfredzaamheid van verpleeghuisbewoners. Het ZELF-programma is holistisch, interactief, gepersonaliseerd en gebaseerd op theoretische kennis. Het benadrukt de activering van verpleeghuisbewoners en is gebaseerd op het gedachtegoed van reablement/function focused care. Het ZELF-programma is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de praktijk in de zorg. Het programma bestaat uit 7 bijeenkomsten verspreid over een periode van 3 maanden. Er is ook een vergelijkbare variant van het programma beschikbaar voor thuiszorgprofessionals.

Zelfredzaamheid

Eigen regie

Levenskwaliteit

Functionaliteit

Doel van het onderzoek

In het kader van het effectiviteitsonderzoek¹ hebben we gekeken naar de impact van het ZELF-programma op twee belangrijke aspecten. Ten eerste wilden we weten in hoeverre het programma zorgprofessionals aanmoedigt om de zelfredzaamheid van verpleeghuisbewoners te bevorderen. Ten tweede wilden we onderzoeken of het programma ook daadwerkelijk leidt tot een verbetering van de zelfredzaamheid van deze bewoners.

Daarnaast hadden we nog een ander doel in ons onderzoek, namelijk het analyseren van de kosteneffectiviteit van het ZELF-programma. We wilden begrijpen of de investeringen in dit programma opwegen tegen de behaalde resultaten en voordelen.

Tot slot hebben we middels een procesevaluatie de implementatie en de werkingsmechanismen van het ZELF-programma onderzocht. Hierbij hebben we gekeken naar de factoren die de implementatie van het programma hebben bevorderd of juist belemmerd.

Resultaten

Aan het onderzoek hebben drie grote zorgorganisaties deelgenomen, met ongeveer 300 zorgprofessionals en 250 verpleeghuisbewoners van 28 verpleeghuisafdelingen. De resultaten van het effectiviteitsonderzoek toonden aan dat zorgprofessionals die het ZELF-programma gevolgd hadden, significant vaker de zelfredzaamheid van verpleeghuisbewoners stimuleerden in vergelijking met zorgprofessionals die de scholing niet hadden gevolgd. Zes maanden na implementatie was het verschil tussen de groepen kleiner, maar nog steeds statistisch significant.

Er werd geen significant verschil gevonden tussen de groepen wat betreft de zelfredzaamheid van de verpleeghuisbewoners. Wel waren er aanwijzingen dat bewoners die zorg ontvingen van de getrainde zorgprofessionals minder snel achteruitgingen in hun functioneren.

Het kosteneffectiviteitsonderzoek toonde aan dat verpleeghuisbewoners die zorg ontvingen van zorgprofessionals die het ZELF-programma hadden gevolgd gedurende een

periode van zes maanden bijna 600€ lagere zorgkosten hadden, dan de bewoners in de controlegroep. ZELF heeft een hoge kans op kosteneffectiviteit (61% voor zelfredzaamheid en 77% voor kwaliteit van leven).

De procesevaluatie bracht aan het licht dat het ZELF-programma grotendeels volgens plan was geïmplementeerd. De mate waarin zorgverleners zelfredzaamheid méér stimuleren, zou verklaard kunnen worden door (1) een veranderde houding ten opzichte van het stimuleren van zelfredzaamheid, (2) een toename in het vertrouwen in het eigen kunnen en (3) een toename in de bereidheid om het eigen gedrag te verbeteren. Er waren echter ook obstakels, zoals de impact van de COVID-19 pandemie en weerstand tegen verandering, die de implementatie van het ZELF-programma en de gewenste gedragsverandering belemmerden. Ondersteuning vanuit het management en de gepersonaliseerde aanpak van het programma bleken positieve invloeden te hebben op de implementatie en gedragsverandering.

Deelnemers aan het programma gaven als tip mee om paramedici, zoals fysio- en ergotherapeuten, een prominentere rol te geven omdat zij een belangrijke rol spelen in het stimuleren van zelfredzaamheid en ze veel expertise op dit gebied hebben. Zij kunnen ook bijdragen aan het belichten van het thema vanuit verschillende perspectieven.

De belangrijkste aanbevelingen op een rijtje

- Het ZELF-programma heeft zich bewezen als een doeltreffende interventie om het gedachtegoed van reablement/ function focused care in verpleeghuizen te implementeren. Er is echter behoefte aan verdere onderzoeken om de effecten van het ZELF-programma op verpleeghuisbewoners beter te begrijpen en te evalueren. Daarnaast is er noodzaak aan meer onderzoek om de praktische toepasbaarheid en effectiviteit van het ZELF-programma in de thuiszorgcontext te beoordelen.
- Om scholingsprogramma's gebaseerd op het gedachtegoed van reablement/ function focused care te verbeteren, zijn enkele kernimplicaties geformuleerd:
 - Holistische aanpak: Zorg ervoor dat het scholingsprogramma een allesomvattende aanpak hanteert, waarbij beleid, de fysieke omgeving, gedragsverandering en begeleiding geïntegreerd worden behandeld.

- Betrokkenheid van management en bestuur: Vergroot de betrokkenheid van managers en bestuurders bij de beoogde verandering. Hun steun en inzet zijn essentieel voor het succes van het programma.
- Toepassing van gedragsveranderingstheorie: Maak gebruik van gedragsveranderingstheorieën om zorgprofessionals te helpen en te motiveren om nieuwe benaderingen en praktijken te omarmen.
- Personalisatie van programma's: Pas de scholingsprogramma's aan naar de individuele wensen en behoeften van de deelnemers, en houd rekening met specifieke elementen die relevant zijn voor de zorgomgeving waarin ze werken.
- Samenwerking tussen zorgprofessionals en paramedici: Bevorder samenwerking en scholing van zorgprofessionals en paramedici, aangezien beiden een gedeelde verantwoordelijkheid hebben voor het welzijn van de cliënten.
- Het is een goed idee om het ZELF-programma en de ideeën van reablement/ function focused care op te nemen in de lesplannen voor toekomstige zorgprofessionals.

Hoe is het onderzoek uitgevoerd?

Tussen 2021 en 2022 werd een groot gerandomiseerd onderzoek¹ uitgevoerd binnen 28 verpleeghuisafdelingen verdeeld over 3 zorgorganisaties in Nederland. De helft van de verpleeghuisafdelingen kreeg het ZELF-programma aangeboden, de andere helft niet. De MAINtAIN vragenlijst² werd gebruikt om in kaart te brengen in hoeverre zorgprofessionals zelfredzaamheid stimuleren. De Groninger Activiteiten Restrictie Schaal³ (GARS-4) werd gebruikt om de mate van zelfredzaamheid in ADL-activiteiten bij verpleeghuisbewoners te meten. Beide vragenlijsten werden voor de start van het onderzoek, na het volgen van het ZELF-programma en respectievelijk 6 (professionals) en 3 maanden (verpleeghuisbewoners) na afloop van het programma ingevuld. Voor de analyses is mixed-lineaire regressie toegepast.

Het kosten-effectiviteitsonderzoek werd vanuit een maatschappelijk perspectief uitgevoerd. Dit wil zeggen dat alle relevante maatschappelijke kosten en baten zijn meegenomen, ongeacht wie deze kosten draagt. Uitkomsten en kosten werden gemeten bij de start van het onderzoek, na 3 maanden en na 6 maanden. De uitkomstmaten waren zelfredzaamheid in ADL-activiteiten (GARS-4) en kwaliteit van leven (EQ-5D-5L). Tevens zijn de interventiekosten en zorggebruik in kaart gebracht.

Voor de procesevaluatie verzamelden we zowel kwalitatieve als kwantitatieve gegevens over de implementatie, gedragsfactoren (bijv. attitude, eigen effectiviteit en intentie), en contextuele factoren. Zowel vooraf, tijdens als na afloop van de implementatie van de ZELF-scholing werden deze gegevens verzameld middels vragenlijsten, logboeken en interviews.

“Het ZELF-programma is goed uitvoerbaar en het zorgt ervoor dat zorgprofessionals meer zelfredzaamheid van bewoners in verpleeghuizen stimuleren.”

-
- 1 Vluggen S, Metzethin S, Lima Passos V, Zwakhalen S, Huisman-de Waal G, de Man-van Ginkel J. Effect, economic and process-evaluation of a generic function focused care program for long-term care; study protocol of a multicenter cluster-randomized trial. *BMC Nursing* 2022; 21(1): 121.
 - 2 Kuk NO, Zijlstra GAR, Bours G, Hamers JPH, Kempen G. Development and usability of the MAINTAIN, an inventory assessing nursing staff behavior to optimize and maintain functional activity among nursing home residents: a mixed-methods approach. *BMC Health Serv Res.* 2016;16:38.
 - 3 Kempen GI, Miedema I, Ormel J, Molenaar W. The assessment of disability with the Groningen Activity Restriction Scale. Conceptual framework and psychometric properties. *Soc Sci Med.* 1996;43(11):1601–10.

Samengevat (take-home messages)

- Het ZELF-programma zorgt ervoor dat zorgprofessionals zelfredzaamheid méér stimuleren bij verpleeghuisbewoners.
- Verpleeghuisbewoners die zorg ontvangen van medewerkers die het ZELF-programma volgden, zijn niet meer of minder zelfstandig dan andere bewoners. Maar er zijn wel aanwijzingen dat bewoners die zorg ontvangen van getrainde zorgprofessionals minder snel achteruitgaan.
- Het ZELF-programma is goed uitvoerbaar. Als het management ondersteunt en als het programma wordt aangepast aan de behoeften van deelnemers, dan wordt het programma beter uitgevoerd en dat leidt tot betere resultaten.
- Verpleeghuisbewoners die zorg ontvingen van getrainde medewerkers maakten gedurende een periode van 6 maanden €584 minder kosten dan verpleeghuisbewoners die zorg ontvingen van niet getrainde zorgprofessionals.

Academische Werkplaats Ouderenzorg Limburg

p/a Maastricht University Vakgroep Health Services Research
DUB 30 • Postbus 616 • 6200 MD Maastricht

Contact

0031 (0)43 - 388 18 36

ouderenzorg@maastrichtuniversity.nl

awolimborg.nl

volg ons @AWOLimborg
x.com > AWOLimborg

facebook.com > AWOLimborg

linkedin.com > company > AWOLimborg